

Moroz V. The Role of Student Self-Determination in the Process of Forming Leadership Qualities of Students of Institutions of Higher Education

The article defines the formation of civil society, the generalized foreign and domestic experience of research. The success of professional activities of a specialist depends not only on his professional training, but also on leadership, responsibility, aspiration for self-development. Formation of leadership qualities is impossible without the participation of student youth in public activities, in the work of youth organizations and associations, student self-government.

Key words: student self-government, leadership qualities, leader.

Стаття надійшла до редакції 22.04.2018 р.

Прийнято до друку 25.05.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.

УДК 316.62-027.512:331-027.233.2

О. М. Птахіна

**СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ФАХІВЦЯ
ЯК ФАКТОР ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ**

Освіта належить до найважливіших напрямків державної політики України. Політичні та соціально-економічні зміни, що відбуваються сьогодні в Україні, зумовили необхідність формування таких якостей фахівця ще під час освітньо-навчального процесу у вищому навчальному закладі, які б сприяли швидкому адаптуванню в суспільстві, вмінню виконувати різноманітні професійні задачі, передбачали певну соціальну діяльність (перекваліфікацію) та забезпечували оптимальні передумови для самореалізації особистості, розкриття усіх закладених у ній потенційних здібностей. З огляду на це важливим є підготувати професійно мобільного фахівця, здатного оволодівати новими навичками та вміннями, оперативно орієнтуватися в професійному та соціальному середовищі в умовах появи нових професій.

На сучасному етапі проблема соціально-професійної мобільності фахівця розглядається у працях І. Герасимової, Є. Іванченко, Ю. Клименка, Н. Кожемякіної Г. Меденкової, Р. Пріми, Є. Рапацевич, Л. Сушенцевої, Е. Сайфутдинової, Н. Чернухі, та ін. Професійну мобільність як соціальне явище розглядають П. Бурдье, К. Девіс, Е. Дюркгейм; професійну мобільність як особистісну якість розглядають К. Абульханова-Славська, Б. Ананьев, Е. Зеєр, Є. Клімов; праці А. Артюшенко присвячені визначенню рівня особистісної мобільності. Велика кількість наукових праць свідчить про зацікавленість науковців

до різних видів мобільності, але саме соціально-професійна мобільність фахівців є актуальною в сучасних умовах, оскільки вітчизняна система освіти повинна забезпечити підготовку фахівців, які здатні об'єктивно сприймати мінливе навколишнє середовище та успішно до нього адаптуватись.

Мета статті – розкрити важливість та необхідність формування соціально-професійної мобільності фахівців в сучасних умовах розвитку суспільства.

Державна освітня політика виходить з того, що забезпечення конкурентоздатності фахівців, їх соціально-професійної мобільності характерне для сучасного розвитку суспільства. Якщо попередні покоління набували професію на все життя, то в сучасних умовах від фахівців у всіх сферах діяльності вимагають не лише достатнього багажу знань в рамках певної галузі, але й таких навичок і вмінь, які дозволяють використати ці знання в умовах постійних змін, пов'язаних із соціальними тенденціями, що проявляються в активній динаміці, швидкому розвитку технологій, а разом з ними і сфер, що їх обслуговують. При цьому мобільність стає тією якістю особистості, що дає змогу суб'єкту успішно реалізувати себе в контексті професійної діяльності [1, с. 14].

Згідно Концепції модернізації української освіти, основна мета професійної освіти полягає в підготовці кваліфікованого фахівця відповідного рівня профілю, конкурентоздатного на ринку праці, компетентного, відповідального, такого, що вільно володіє своєю професією і орієнтованого в суміжних галузях діяльності, здатного до ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного зростання, соціально-професійної мобільності [2, с. 1].

За визначенням науковців мобільність – це рухливість, здатність особистості до швидкого переміщення та дій, до мінливості та адаптації. Мобільність означає, перш за все, соціальні переміщення людей у напрямку визначення їх суспільних позицій, які характеризуються або більш високим (соціальне піднесення), або більш низьким (соціальна деградація) рівнем доходів, престижу та інше. В сучасних умовах мобільність, як якість особистості, надає можливість легко освоювати нові реалії в різних сферах життєдіяльності, знаходити адекватні способи вирішення несподіваних проблем і виконання нестандартних завдань.

Соціологі розглядають соціальну мобільність як переміщення індивідів у сферах суспільного життя, шансах на кар'єру тощо. Всі види соціальної мобільності об'єктивно впливають на професійну мобільність і цей вплив є взаємним.

Аналіз сучасних науково-педагогічних праць доводить існування різних підходів щодо трактування поняття професійної мобільності такі, як: якість особистості, що дозволяє їй бути соціально активною, конкурентоспроможною, професійно компетентною, здатною до саморозвитку й модернізації власної діяльності та зміни видів діяльності;

здатність і готовність особистості досить швидко і успішно оволодівати новою технікою і технологією, набувати відсутні знання і вміння, що забезпечують ефективність нової профорієнтаційної діяльності; здатність швидко змінювати вид праці, переключатися на іншу діяльність у зв'язку зі змінами техніки й технології виробництва, що виявляється у володінні системою узагальнених прийомів професійної праці та застосуванні їх для успішного виконання будь-якого завдання на суміжних за технологією ділянках виробництва; один із видів соціальної мобільності, який визначається не лише здатністю особистості змінювати свою професію, місце і напрямок діяльності, але й умінням приймати самостійні і нестандартні рішення, спрямовані на підвищення рівня свого професіоналізму, а також здатністю швидко освоювати нове освітнє, професійне, соціальне і національне середовище та інші. Основою професійної мобільності С. Нужнова визначає складне інтегративне особистісне утворення, що поєднує в собі: сформовану внутрішню потребу в професійній мобільності (усвідомлена готовність до неї на основі психолого-акмеологічного розвитку мотивації на самоосвіту та саморозвиток, формування психологічної установки на самоактуалізацію та оптимістичне сприйняття перспектив зміни професійного статусу), особистісний компонент (когнітивність, креативність, життєва активність та ін.), знанневий компонент (ключові та загальнопрофесійні компетентності (вміння, навички та ін.), загальноосвітні та загальнопрофесійні знання, здібності до швидкого переносу знань) [5]. І. Хом'юк, М. Ковальчук, Я. Хом'юк зауважують, що професійна мобільність є необхідною складовою підготовки кваліфікованого фахівця. Вона передбачає високий рівень узагальнених професійних знань, готовність до оперативного відбору і реалізації оптимальних способів виконання різних завдань в галузі своєї професії, можливість і здатність успішно переключатися на іншу діяльність або змінювати вид праці [9].

Основними функціями професійної мобільності є: реагування на соціально-економічні зміни в суспільстві; адаптація особистості в мінливих умовах; реалізація особистості в професійній діяльності. Саме тому наукова категорія «професійна мобільність» розглядається як своєрідний особистісний ресурс, що лежить в основі дієвого перетворення суспільного довкілля і самого себе в ньому; як складне, багатогранне як за структурою, так і за функціональним призначенням, видовим розмаїттям явище [6].

Протягом життя фахівці змушені повністю або частково змінювати свій професійний статус, тому важливою характеристикою стає здібність спеціаліста швидко пристосовуватися до умов і змісту професійної діяльності, до нових обставин, уміння відстежувати і правильно оцінювати стан довколишнього простору, самостійно орієнтуватися в професійному світі. Процес формування мобільного фахівця передбачає наявність освітнього середовища, що орієнтує майбутнього спеціаліста на різноплановість вибору професії, професійного розвитку, швидкої

орієнтації в суспільстві, прагнення до самовдосконалення. Тому причини, що сприяють до зміни професійної діяльності можна розділити на зовнішні та внутрішні. До внутрішні причини професійної мобільності відносяться рівень освіти, професійне оточення, прагнення до кар'єрного зростання. Зовнішні причини визначаються змінами у результаті зміни місця проживання, нових сімейних обставин, погіршення стану здоров'я, а також глобальними: економічним і соціальним станом держави, науково-технічним прогресом, розвитком інформаційних технологій, тенденціями на ринку праці і т. д.

При підготовці фахівця у вищому навчальному закладі здійснюється активний пошук можливостей розвитку, формування системи ціннісних орієнтацій, моделювання свого майбутнього, формування образу майбутньої професії. Саме на цьому етапі надзвичайно важливо сформувати у студентів внутрішнє усвідомлення багатоваріантності можливостей розвитку, вміння співвідносити особисті ціннісні орієнтації із загальнолюдськими, вміння сприймати світ в русі, пристосовуватися до нестримно змінних умов, тобто формувати професійну мобільність [3].

Необхідність формування соціально-професійної мобільності майбутні фахівців під час навчання у вищому навчальному закладі зумовлена такими чинниками:

по-перше, становлення фахівця відбувається в умовах постійних соціально-економічних криз;

по-друге, сучасний фахівець повинен мати глибоку фундаментальну підготовку, володіти сучасними інформаційними технологіями, бути конкурентоспроможним, комунікативним, мати високу професійну підготовку;

по-третє, фахівець повинен володіти таким багажем знань, які забезпечать йому не тільки швидке кар'єрне зростання, але й дадуть можливість вільно орієнтуватися на ринку праці.

Отже, соціально-професійна мобільність може розглядатися як:

- механізм, що сприяє адаптації фахівця на сучасному ринку праці;
- фактор професійної успішності, тому що забезпечує як внутрішній механізм розвитку самої людини, так і якісне й ефективне перетворення оточуючого професійного та життєвого середовища;
- процес, що характеризується виникненням нових професій і, як наслідок, формування необхідності у перекваліфікації фахівців, забезпечення достатнього рівня професійно-практичної підготовки, їх конкурентоспроможності;
- діяльність, спрямована на прийняття рішення щодо зміни місця роботи чи професії, у зв'язку з особистими потребами.

Соціально-професійна мобільність передбачає здатність фахівця до зміни виконання різних соціальних функцій, соціальних ролей, визначається готовністю і вмінням людини вчитися самостійно, на базі отриманої освіти засвоювати нові досягнення у професійній сфері.

Соціально-професійна мобільність передбачає не лише активне пристосування особистості до професії, а й бачення індивідом завдань особистісної самореалізації як стратегічної мети життя; уміння приймати самостійні та нестандартні рішення, спрямовані на підвищення рівня власного професіоналізму, здатність швидко освоювати нове професійне, освітнє, соціальне середовище.

В умовах даного підходу соціально-професійна мобільність визначає багатоваріантність професійного вибору в сучасних умовах, гармонізує внутрішні та зовнішні причини, забезпечує професійний розвиток фахівця.

Отже, соціально-професійна мобільність сьогодні є необхідною складовою підготовки кваліфікованого фахівця, яка виступає в якості важливої складової системи його професійного розвитку. Аналізуючи сутність та складові соціально-професійної мобільності можемо стверджувати, що готовність і здатність фахівця до адаптації в нових умовах діяльності, можливе при здатності особистості до професійного та особистісного розвитку з урахуванням таких якостей і вмінь, як активність, ініціативність, самостійність. Необхідність формування соціально-професійної мобільності стає не тільки умовою виживання, але і дає можливість сформувати певний досвід адаптації фахівця до готовності сприйняття нововведень та вмінь діяти по-новому, бути професійно-мобільним, соціально-адаптованим.

Список використаної літератури

- 1. Вороновська Л. П.** Формування професійної мобільності майбутніх фахівців комунального господарства : дис ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л. П. Вороновська, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2016. – 267 с.
- 2. Грицькова Н. В.** Особливості соціально-професійної мобільності вчителя в умовах сучасної середньої школи / Н. В. Грицькова. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN13/11gnvsss.pdf>
- 3. Іванченко Є. А.** Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах : автореф. дис ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Є. А. Іванченко. – Одеса, 2005. – 20 с.
- 4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки** [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf
- 5. Нужнова С. В.** Сущность и структура понятия профессиональной мобильности в современном обществе [Електронний ресурс] / С. В. Нужнова. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com/Pedagog/185.html>
- 6. Пілецька Л. С.** Професійна мобільність особистості : психологічний аспект аналізу / Л. Пілецька // Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – № 3 (32). – Луганськ : Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2013. – С. 205–

210. 7. Сургунд Н. А. Професійна мобільність як складова системи професійного розвитку сучасного фахівця / Н. А. Сургунд // Вісник Національного університету оборони України. – №3 (40), 2014. – С. 340–345. 8. Чернуха Н. М. Формування соціальної мобільності студентів в сучасному інте- граційному освітньому просторі. Інноваційні процеси в освітньому просторі: доступність, ефективність, якість: зб. матеріалів конф., 13–15 листоп. 2012 р. С. 91–101. 9. Хом'юк І. В. До питання формування професійної мобільності майбутніх інженерів / І. В. Хом'юк, М. Б. Ковальчук, Я. В. Хом'юк. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inmad.vntu.edu.ua/portal/static/88BBD504-3A92-4DBD-AE68-EFA2C24ACEF3.doc>

Птахіна О. М. Соціально-професійна мобільність фахівця як фактор професійної успішності

У статті розкрито сутність поняття мобільність, розглянуто види мобільності, представлені різні тенденції щодо висвітлення проблеми професійної мобільності. Представлено сутнісні характеристики поняття соціально-професійної мобільності як важливого чинника професійної та соціальної адаптації фахівця до сучасних умов праці. Визначені причини, що сприяють зміні професійної діяльності та професійного й особистісного розвитку. Акцентується увага на ролі соціально-професійної мобільності для особистості та її особливостях в сучасних умовах.

Ключові слова: мобільність, соціальна мобільність, професійна мобільність, соціально-професійна мобільність.

Птахіна О. Н. Социально-профессиональная мобильность специалиста как фактор профессиональной успешности

В статье раскрыто сущность понятия мобильность, рассмотрены виды мобильности, представлены разные тенденции относительно освещения проблемы профессиональной мобильности. Представлены сущностные характеристики понятия социально-профессиональной мобильности как важного фактора профессиональной и социальной адаптации специалиста к современным условиям труда. Определены причины, которые влияют на изменение профессиональной деятельности, профессионального и личностного развития. Акцентируется внимание на роли социально-профессиональной мобильности для личности и ее особенностях в современных условиях.

Ключевые слова: мобильность, социальная мобильность, профессиональная мобильность, социально-профессиональная мобильность.

Ptakhina O. Socially-Professional Mobility of Specialist as a Factor of Professional Success

In the article is exposed the essence of concept mobility, considered the types of mobility, presents various trends regarding the coverage of the